

پیشینهی هەندیک کەسب و کار لەبۆكان

(بەشی ۵)

۲۹. مەيخانه و مەشرووب فرۆشی

مەشرووب فرۆشی یا عارەق فرۆشی و مەيخانهچییەتی لە بۆكان، سەر بهوردەى وهك مەشرووبەكە خۆى، خۆشە! بەشیک لە مەشرووب فرۆشەكانى بۆكان لە سەرەتا دا مەلا و فەقى و سەید بوون! ئەگەر باوەر ناکەن گۆئ بدەنئ:

ئەوئەندەى بێرەمەریی چەند دەیهی پیش ئیستا ئیجازەمان پێ بەدات، دەزانین كە یەكەم عارەق فرۆشەكانى بۆكان جوولەكە بوون، ئەوان هەر خۆیان لە مألیدا شەرابیان ناوئەتەوه و عارەقیان دروست كردووه، هەر لە مألەوش فرۆشتووینە. نەمببستووە لە بۆكاندا جوولەكەكان دووكانى مەشرووب فرۆشیان بووبیت مەگەر خەلكانى بەتەمەنتر لەمن ئەوئەیان ببینییت، دەنا هەرچی بووه هەر لە مألەوه بووه.

۱. دواى كۆچكردنى جوولەكەكان بۆ ئیسرائیل (سالانى ۱۳۲۸ و ۱۳۲۹)، من لە سالى ۱۳۳۲ دا دووكانىكى مەشرووب فرۆشیم لە لای قەپانى حەمەدەمین ئاغا و نزیک دووكانى حاجى عەلى فەرشى دەدیت كە خەلك دەچوون و لەوئ هەم خواردنیا دەخوارد و هەم مەشرووبیان دەخواردووه. نازانم خاوەنى مەيخانهكە كئ بوو بەلام نابئ دۆزینەوه و زانینی زەحمەت بیت. خەلكانى بەتەمەنى شارەكە دەبئ ئەوه باش بزائن.

۲. لە دەوروبەرى سالانى ۱۳۳۵ دا "مەلا ئەحمەدى حیسامەددینی" پیاڵە فرۆشییهكى لە دووكانەكانى مألئ حاجى سألئى حەریرى لە نزیک گاراج كردهوه، كە چەند سألئى كاری كرد. كاك سألئى كورى مەلا ئەحمەد لە قوتابخانهى بۆكان هاوئۆلى ئیمەبوو. (گەلئىك درەنگتر، لە سالانى دەوروبەرى ۱۳۵۰، كاك سألئش لە دەوروبەرى ئاشئى حەمەر محیم خان مەيخانهیهكى بچووكى كردهوه و من جارێكىان لەگەل خزمئىكى خۆماندا چوومه ئەوئ).

۳. دواى مەلا ئەحمەد، كاك عەبدوئلا فەتئى، كە لە كاری شەهەربانیدا نەمابوو، لەگەل كاك حەسەنى براى دووكانىكى بچووكى مەشرووب فرۆشى و كەبابیان لە دووكانەكانى مألئى حەبیب زاده لە پەناى شەهەربانیدا كردهوه، و ابزانم سەرەتا قەسسابى بوو و پاشان بوو بە كەبابى و مەشرووب فرۆشى. ئینجا دووسئ سألئىك دواتر رايانگواستە بینایهئى میرزا عەبدولكەرىمى هەمزەبى لە سەر حەوزە گەوره، شوئینئىكى گەوره، كە هەم موسافیرخانه و هەم مەشرووب فرۆشى بوو. حەوشئىكى خۆشى هەبوو و جۆگەیهكى پیر لەئوائى حەوزە گەوره دواى تئپەر بوون بە مألئى میرزا حەمە كەرىمى كەرىمى و عەلى حەلەبیدا، دەگەيشتە ئەوئ و پاشان لە شەقامى سەرەكى سەرى دەردئنا و بەرەو ئەوسەرى شار، لای دوخانئاتى تازە و ئاشئى خانم دەروئشت. كاك عەبدوئلاى خاوەنى مەشرووب فرۆشییهكە، كەسئىكى ریزلئىگىراو و قسەخۆش بوو.

۴. کاتنی ساختمانی رووبه پرووی حوزه گهوره له سهر خیابانی سهره کی ساز کرایه ووه و بوو به دهر مانخانه میرزای برامی مرادی و رادیو فرۆشی عهلی حهلهبی، له ژیرزمینه کهیدا که دهر گای ده کهوته کۆلانی مائی که فشدووزییه ووه، "سهید حه مده مینی که ریمی" مهشرووب فرۆشی دانا. شوینیکی خوش به جوگه له ناویکی خوره ووه که و ایزانم لقیکی خورینک بوو. هاوینان فینک و خوش و بابته عارهق خوار دنه ووه! سهید حه مده مین مرۆقیکی ریز لئیگراوی شار مکه و سهری له ناو سهر اندا بوو.

کاک نادر فتهی دنه و سیت:

"زور جار له گهل باو کم ده چومه ژیرزمینه کهی سهید حه مده مینی که ریمی و نه وهی زورم بو سهرنج راکیش بوو، جیا له فینکی ژیرزمینه که، له ناو حوزیکی چکوله دا نهقه (باقو) و ماسی جورا و جوری تیدا بوو."

۵. مینه زیرهک- برای حه سهن زیره کی هونه مه ندیش، له دوو کانه کانی حاجی حه مه ره حیم خانی دادخواه دا که نه وده مانه ده کهوتنه دوایین به شی شه قامی سهره کی له لای باشوور واته به ره و سه قز، راست له شوینی پیش مهیدانی لای نه خوشخانه ی شیر و خورشید، موسافیر خانه و مهشرووب فرۆشییه کی دانا، که نازانم ناوی چی بوو به لام سالانیکی زور به ریوه ی برد. شاگردی کاکه مینه ش فه قی پیشووی حوزهی مزگوت بوو، که سیک قسه خوش و خوینگرم، که و ایزانم دهر سی دوازه عیلمه که شی ته و او کرد بوو به لام مه لایه تی نه ده کرد. مشتته ری مهیخانه، نه و برادره یان هر به فه قی بانگ ده کرد: "دا فه قی گیان نیوقاپمان عاره قی مه راغه بو بینه!"

۶. ئینجا قاوه خانه و مهیخانه ی عه به سالار (میناپور) بوو، که و ایزانم له سینمه ووه دور نه بوو. عه به سالار دو کانه که ی به کری دابوو به حوسهینی حه مه شهل (که بابچی ناوداری مه هابادی)، نه ویش کرد بووی به مهشرووب فرۆشی.

۷. له به شی باکووری شه قامی سهره کی شار به ره و عهلی ئاباد و راست رووبه پرووی به نزیخانه ی حه بیب زاده، "نه غدالی" عه جه م مهشرووب فرۆشییه کی کرده و که ته مهنی کورت بوو له بهر نه وهی شو رشی سالی ۱۳۵۷ گه یشتی و به هاتنه وهی نه تهش و سپای مه لاکان، مهشرووب خوار دنه ووه له دووکان و مهیخانه ووه راگو یز رایه ناو مالان؛ حافظ گوته نی: "پنهان خورید باده که تعزیر می کنند!"^۱ درهنگر، نه م مهشرووب فرۆشیانه ش کرانه ووه:

۸. له سهره وهی بیمارستان، رهحمان دادخواه مهشرووب فرۆشی و به قهولی نه مرووی رهستور انیکی زور خاوین و شیک و خوار دنی باشی ساز کرد بوو به نیوی کۆننیا نآل.

¹ دوا ی شو رش، مه لاکانی ئیران ده سه لاتیان سه ند ئیتر هر نه ونده بوو، تری خوار دنیان قه ده غه نه کرد! دنا ئادار به سهر پاداری مهشرووب فرۆشییه ووه نه ما و نی تیلا عاتی سپای پاسداران، به گو یزه ی سیاسه تی دار ژاوی ماموستا کانی قوم و تاران، حه شیش و تریاک و هیرۆ ئینیان له حیاتیان رژانده کور دستانه ووه. بوکانیش له نهجامی نه و سیاسه ته دا تیوه تلا و گه لیک لاوی هه ژار به ته پکه ی مه لای عه جه موه بوون و کهوتنه کۆلانیان. ماموستا کان خوار دنه وهی ئابجو یان پی حه رام بوو، به لام هیرۆ ئین و شیشه و تریاک له لایان عهینی "نیسلامی نابی مه حه مده ی" بوو له بهر نه وهی نه یار مکانیان واته گه لی کوردی پی گیر وده ده کرا.

۹. له دهر موهی شار، له خوار موهی پردی میراوا له بهر باغی ههمز هبیش مهیخانیه کی خنجیلانه ساز کرابوو که محمهد میراوی و رسوول باینجان کاریان له سر دهکرد، ناوی مهیخانه که ئاوابوو: "ئهمشه و بخوو و بهیانی پوول بده" - له ئاکام دا که سهکان و مرشکهست بوون و مهیخانیش داخرا!

۱۰. دواي سالی ۱۳۵۷ و ئهو ماوهیهی و ا شاری بوکان له دست پینمه رگه دا بوو، له دهر موهی شار چند مشرووب فروشیه کی دیکهش کرابونهوه:

۱۱. له رووبه روی کولتهیه، شووینیک به نیوی سکنگ سکن که "محمهد سه عید که له مان" و "خالد خلی و بهلی" ئیدار هیان دهکرد.

۱۲. له بن پردی میراوا مهیخانهیه که بوو سهید کامل نیزامی و عبوو مهسعودیان بهر ئوهیان دهبرد.

۱۳. له پاسازی پهنا بانکی سادات که دووکانی بهر گدرووی کاک محمهدی نوین و قاومخانه کی کاک رحمانی لی بوو ئه که بهر ئاغای عبادیان که پیشتر ئاشپزی مسافر خانه کی پارس (مسافر خانه کی کاک عبلا فته کی) بوو، دوکانیکی بچووی کردهوه که ههم ساندوچی بوو و ههم مشرووبیشی تیدا دهفر وشت.

سهرنج راکیش لهو میژووه کورتهی مشرووب فروشییهی بوکاندا ئهوهیه که مشرووب فروشهکانی سهرمتای کار له بوکان، کهسانی جیگه کی ریزی خهک بوون و خاوهن ملکهکانیش که دووکانیان پی به ئیجاره دهدان، تاجری ماقوولی شار و حاجی و خاوهن ئیمانی و هک حاجی ساله کی حهریری و حاجی برایمی حهیب زاده و میرزا عبودولکه ریمی ههمزه کی بوون. به کورتهی، مشرووب که له باری ئاینیهوه حهرام بوو، له باری کومه لایه تیهوه قیز و بیزی لی نه دهکرا و ئهوه گه لیک جیاوازه لهو عهقییه تهی و ا به سهر شارهکانی دیکه کی دهر موهی کوردستاندا زال بوو.

بو نمونه، له شاریکی گهره کی و هک تهوریز، کاری مشرووب فروشی به گشتی یا به دست ئه ر مهنیه کانهوه بوو یان موهاجیر و اته ئهوانه کی و ا له نازمه بایجانی باکوورهوه هاتبوون یا گه رابوونهوه. له هه ندیک شوینی دیکه کی و هک قوم و مه شه د ناوه نیانی مشرووبیش باسی سهر بوو. ئهوه یه که لهو تاییه تمه ندیانهیه، که کوردستانی پی پیناسه ده کزیت و اته ته حه ممول کردن و ریزگرتن له کهسانی که و اهیه تو له گهل باوه ر و ریبازیاندا نه کی، به لام کاریشت به کاریان نه داوه و رق به ریبیان ناکه کی. مه لاکان له ماوه کی ۳۲ سالی رابردوودا به تاییه ت له کوردستان سیاسه تیکیان پهیره و کردهوه که ئهوه ته حه ممول و ریز له ناحه زگرتنه نه مینیت و جیگه کی خوی بداته دژ بهری و رق و کینه و نه فرمت له ناحه زی بیروباوه ر؛ به شیوهیه که دواي ئهوه سیسته مه نگریسه چه په لهش، و اهیه زوری پی بچی تا دهرگا بکهو تیهوه سهر گریژنه کی جارن. دوژ منایه تی و دژ بهری سازدان له نیوان کومه لانی خه لکدا به هه ر ناویک و بو هه ر ئامانجیک بیت، جینایه ته دژی مر و قایه تی.

۳۰. شهر به تی میوژ

پیش هیرشی بهر هه می عه جه مستان بو سهر ناوچه که، سی چه شن خوار دنه وه کی سارد له بوکان و دهر و به ریدا هه بوو:

- ناو، که خوار دنه وه کی ئاسایی هه موو شوین و ولاتیکه و له هاویندا به به فر سارد دهکرا (به فراو)؛

- "دۆ" که له زوربهی مالانی شار و دیدا بهرهم دههات و نهگهریش کهسیک نهیوایه، بهخوږایی له مائی دهر و جیران و خزم و کهمس و کاری و مودهگرت. لهم سالانهی دووکانی، کهسیک که دۆی به تام و لهزهتی دهفرۆشت، کاک عهولای خوسرموی ناسراو به عهبهی دۆ- برای کاک عوسمان و کاک رحممانی خوسرموی بوو. بیساتهکهی له نیوان دووکانی مهلا محهمهد (مهلا سهبيله) و "چلهوکهبابی مهمی" دا بوو و جار و باره به خیابانیشدا دهی گیرا؛

- شهر بهتی میوژهرهشکه، که له میوژی سهردهشت دهگیرا، به بهفر سارد دهکرایهوه و به خیاباندا دهیانگیرا و دهیانفرۆشت. پیم وایه له سهردهمی پیش مندا وهستا برحمیمی نهزهر (نهزهری) فرۆشتوویهتی و کاکم له پهخشانه شیعی "بیری رابردوو" دا باسی دهکات. پاشان کاک نهحمهد عهده له کووپهیهکی شیرداری دهکرد و دهیگیرا. ئینجا نهحمهدی ماموستا ههمان کاری دهکرد.

ئهوه دیاره کاری ههواخووشی هاوین و بههار بوو. له وهرز مهکانی دیکهدا کاک نهحمهدی ماموستا "یهرلماسی" (سیب زمینی) دهکولاند و دیفرۆشت، کاک نهحمهد عهدهش گهنمهشانی (یا وهک له بۆکان دهگوتیت، گهرمهشانی) دهبرژاند و لهگهڵ گولقهند دهیفرۆشت. گولقهند توپهلهکهیهک بوو به قهدرای چنگی مرۆف، له گهنمهشامی و شهکراویکی خهستی سوور دروست دهکرا، واته گهنمهشامیهکهی پی شیرین دهبوو و دهنکهکانیشی پیکهوه دهنوساندن. ئیستا له ئورۆپاش گهنمهشامی شیرین دهکرت و دهفرۆشریت به تاییهت له سینهماکاندا، بهلام توپهلهکهی لی دروست ناکهن. ئهوهی که توپهلهکه بیت و من دبینتم، شتیکی ئیتالیاپیه عهینوبیلا گولقهندی ئیمه بهلام ئهمیان شتی دیکهشی تیکهلاه و هکوگولهبهروژه و تووکولهکه و کشمیش و شتی وا.

۳۱. کۆلا

گواپه بۆ یهکهم جار کاک قادری نهزهری (قالهکویر) سندووقیکی پیپسی کۆلای بۆ فرۆشتن هیناوهته بۆکان، جا چاک نهفرۆشراوه، چی؟ ئیتر شوینی نهگرتوه. ئهوهدم دووکانی پالووده و بهستهنی فرۆشیی کاکم له پهنای دووکانی کاقادر بوو. پالوودهمان له مالهوه دروست دهکرد واته دایکم و من و خوشکم دروستمان دهکرد، ئینجا من دهمبرد بۆ دووکانی کاکم و نهویش دهیفرۆشت. بهلام بهستهنی دروست کردن، بهفری دهویست و کاکم له مائی کاک عهبدوللایهک دروستی دهکرد و دهیهینا بۆ فرۆشتن که وا بزانه بهفر فرۆشیش بوو؛ ئهوه کاک عهبدوللایه پنی دهگوترا عهبه زیقاوه. پیش کاکم، کاک سهعید و کاک محهمهد کهلهکانی بهستهنیان دروست دهکرد. ئهوان مندالی خات خاتوونه کورد بوون و له ههوشار و ئهولایانهوه هاتبوونه بۆکان. ئیوارانی هاوین بهستهنیان دینا لای حموزهگهوره و دهیانفرۆشت. لهبیرمه کاک محهمهد بهستهنییهکهی ههلدینا و کیشی پیدهدا و دهیگوت "کیشی ئی تا بهغا!". دواتر کاک قادر برای محهمهد سهقزی بهستهنی فرۆشی کردهوه، ئینجا سهید سولی و زۆر خهلیکی دیکه.

کاکم له دووکانی خویدا، شیرنیات و لیموناد، ههروهها خواردنهوهیهکی له تهوڕیزهوه دههینا و دهیفرۆشت که پینان دهگوت "فۆلکان"؛ هیشتا پیپسی جگه لهو یهک سندووقهی کاک قادری نهزهری، نههاتبووه بازاری بۆکانهوه. کاکم پیپسی کرده باو و ههموو جار ئ دهیان سندووقی ۲۴ دانهیی پیپسی له تهوڕیزهوه دههینا و دواي فرۆشتن، دواتر شوشهکانی بۆدهربدنهوه. دواي ماوهیهک کۆکاکولا و کانادای سهریان ههلدا و وابزانم کهسیکی دیکه و هک مهلا نهحمهدی حیسامهددینی یا یهکیکی تر له لای گاراج و دووکانی بهستهنی فرۆشی سهید سولی دهیفرۆشتن. ئهوهدم بهرهمی کارخانهی

کانادای به پینج شەش ڕەنگ و تام هەبوو، یەکیان پێیان دەگوت "جینجر ئەیل" کە نێستاش لە ئورپا هەیه و تامی دارچینی دەدات. بازاری بۆکانیش وەک پاشماوەی شارەکانی تر بەتأل بوو و جگە لە شەربەتی میوژمەشکە هیچی دیکە لە دەست نەدەهات، هەربۆیەش، بە داخووە ئەم بەر هەمە ئەمریکاییانە لەوێش وەک زۆر شوینی دیکە جیهان، زۆر زوو جیگای خۆیان کردووە و فرۆشان، شتە خۆمالی و خۆجی بیه سروشتییەکانیش خۆیان لەخەلک شاردهو.

۳۲. فیشەکە شیتە و نارنجەک

باسی حاجی قادری نەزەرم کرد دیتم بی ئینسافییه لە دەست پیشخەری ئەو مەرۆقە لە کاری دووکاندار پیدا نەدویم. کاک قادر ووردەوآلەیی وای دەفرۆشت کە کەسی دیکە لە بۆکان نەیبوون. ئیمە مندأل بووین و بۆ شەوی نەورۆز 'زەرنیخ و کلوریات' مان لە دەگری، تیکە لاومان دەکرد و لەگەڵ چەند دانە وورکە بەردی سپی، کووتالیکمان تێدەئالاند و بە دەزوو دەمانبەست. ئەو نارنجەک بوو و کاتی لە زەویمان دەدا، دەتەقی. حاجی قادر کە ئەو دەم حاجی نەبوو و کقادریان پێدەگوت، ئەو شتانەیی لەگەڵ فیشەکە شیتە دەفرۆشت. فیشەکە شیتەیی لە تەوریزەو دینا یا خۆی لە مألەو دەروستی دەکردن، نازانم بەلام نارنجەک هەر لە مألەو لە بۆکان دروست دەکرا. دواي فەوتی حاجی قادر، دووکانەکە، خانمی هاوسەرنی دەیگیرا و وازانم کورەکانی کاری نارنجەک و فیشەکە شیتەیان درێژە پێدا.

تێبینی: زۆر ناو و تەفسیلاتی ئەو کەسانە و لە سەر مودا ناویان هاتوو، برایان نادر فەتەحی، ڕەحمیم بەهرام زاده و جەعفر مەردانبەگی بۆیان نووسیوم، دەستیان خۆش بێت.

درێژەیی هەیه

